
ЕКОНОМІКА. УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ

УДК 631.45:355.018(477)

<http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2025.01.01>

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ, ПОРУШЕНИХ УНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Й. М. ДОРОШ,

*доктор економічних наук, професор, академік НААН,
e-mail: landukrainenaas@gmail.com*

Інститут землекористування НААН України

А. В. ТАРНОПОЛЬСЬКИЙ,

заступник директора

e-mail: andrey0037@gmail.com

Інститут землекористування НААН України

О. С. ДОРОШ,

доктор економічних наук, професор,

e-mail: dorosh_o@nubip.edu.ua

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Р. А. ХАРИТОНЕНКО,

кандидат економічних наук,

e-mail: kharytonenkor@gmail.com

Інститут землекористування НААН України

Д. М. МЕЛЬНИК,

кандидат економічних наук,

e-mail: melnykdenys@gmail.com

Інститут землекористування НААН України

Анотація. Акцентовано увагу на необхідності класифікації земель та земельних ділянок, які зазнали негативного впливу воєнних дій на території України, та встановленні обмежень у їх використанні. Виявлено фрагментарність нормативно-правового регулювання та відсутність цілісного підходу до визначення правового режиму земельних ділянок, що зазнали негативного впливу внаслідок воєнних дій. Узагальнення наукових праць з питань класифікації земель

стало основою для формування теоретичних засад класифікатора порушених унаслідок воєнних дій земель.

Проаналізовано історичний досвід використання земель, що зазнали негативного впливу воєнних дій, на прикладі Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччини, які спираються на наукові підходи до класифікації порушених територій та їх відновлення. Підкреслено значущість створення класифікації порушених земель унаслідок воєнних дій, як ключового елемента у формуванні підходів до їх відновлення.

Сформовано класифікацію порушених унаслідок воєнних дій земель, що охоплює п'ять основних груп: фізично порушені землі; засмічені землі; забруднені землі; заміновані землі; змішане забруднення та засмічення земель. Розроблено структуру класифікатора, яка деталізує види порушених земель, їх підвиди, класи за ступенем порушення, рівнем складності рекультивациі та обмеженнями щодо подальшого використання. Запропоновано структуру класифікатора порушених земель внаслідок воєнних дій, що враховує всі зазначені критерії та сприяє розробці ефективних заходів з їх відновлення.

Ключові слова: класифікація порушених земель, класифікатор порушених земель, воєнні дії, земельні ресурси, рекультивациа земель, забруднені землі, заміновані території, обмеження у використанні земель, засмічені землі, відновлення земель, повоєнна відбудова, оцінка стану земель, управління земельними ресурсами.

Постановка проблеми

Повномасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну спричинило суттєві зміни у структурі земельного фонду країни, завдавши значної шкоди сільськогосподарським угіддям, лісовим, водним та іншим ресурсам. Внаслідок фізичного руйнування, хімічного та техногенного забруднення, замінування територій і порушення інфраструктури, значна частина земель стала непридатною для використання за первісним цільовим призначенням. Водночас, відсутність єдиної системи класифікації порушених земель ускладнює розробку обґрунтованих підходів до їх відновлення, визначення правового статусу, масштабів шкоди та подальших обмежень у використанні.

Чинні методики оцінки пошкоджень є фрагментарними та не вра-

ховують складну природу ушкоджень, які змінюються залежно від тривалості, інтенсивності воєнних дій та регіональної специфіки. Крім того, відсутність інтеграції між даними обліку земель, інструментами моніторингу, кадастровою системою та просторовою аналітикою унеможливорює системне планування заходів з рекультивациі. Недосконалість нормативно-правового регулювання і неузгодженість процедур між різними рівнями влади створюють додаткові бар'єри для органів управління та землекористувачів.

У контексті післявоєнного відновлення актуалізується потреба у створенні цілісної системи класифікації порушених земель, яка б відображала характер і ступінь їх ушкоджень – від фізичних і хімічних до мінно-вибухових і змішаних типів. Така класифікація слугуватиме ефективним інструментом для прийняття

обґрунтованих управлінських рішень щодо: 1) визначення пріоритетності заходів із відновлення; 2) планування заходів по рекультивациі земель з урахуванням екологічних і землевпорядних вимог; 3) оцінки ризиків для довкілля та здоров'я населення. Крім того, вона сприятиме відновленню продуктивного землекористування відповідно до принципів сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання класифікації земель, підходів до їх упорядкування, правового статусу та використання в особливих умовах висвітлювалися у працях багатьох науковців, зокрема: Добряка Д. С., Бабміндри Д. І., Канаша О. П., Розумного І. А., Дороша Й. М., Ібатулліна Ш. І., Дорош О. С., Барвінського А. В., Купріянич І. П. та інших.

Значний внесок у розробленні науково обґрунтованої системи класифікації сільськогосподарських земель як основи для їх екологічно безпечного використання прослідковується у дослідженнях Добряка Д. С., Канаша О. П., Бабміндри Д. І. та Розумного І. А. Ними запропоновано багаторівневу типологію земель з урахуванням природно-кліматичних, ґрунтових, агропромислових і господарських чинників. Автори акцентують увагу на ролі класифікації у просторовому плануванні, агроекологічному зонуванні та в обґрунтуванні цільового використання земель. Науковцями розроблено методичні підходи до оцінки придатності земель для сільськогосподарського виробництва та наукового забезпечення землеустрою [1].

Дорош Й. М., Ібатуллін Ш. І., Дорош О. С., Барвінський А. В. у

межах наукових досліджень здійснили аналіз чинної класифікації видів цільового призначення земель сільськогосподарського призначення з метою її вдосконалення. Науковці запропонували чотирирівневу структуру класифікатора, яка дозволяє розмежовувати форму господарювання та фактичне використання земель. У розробці враховано принципи системності, комплексності, ієрархічності, а також вимоги автоматизованих кадастрових систем і міжнародних рекомендацій. Застосування такого підходу підвищить точність обліку земель та сприятиме ефективнішому управлінню земельними ресурсами [2, 3]. В межах аналогічного дослідження, що стосувалось класифікації видів цільового призначення земель, науковці здійснили аналіз чинної класифікації видів цільового призначення земель житлової та громадської забудови. Автори дослідження запропонували удосконалену чотирирівневу структуру класифікатора, сформовану відповідно до статті 38 Земельного кодексу України. З урахуванням впливу воєнних дій обґрунтовано доцільність виокремлення підкатегорії «техногенно забруднені землі внаслідок бойових дій», які тимчасово не можуть використовуватись за цільовим призначенням. Після здійснення очищення та рекультивациі земельні ділянки набувають потенціалу для повернення до їхнього первісного функціонального використання [4, 5, 6].

Купріянич І. П., Колісник Г. М., Харитоненко Р. А., Мельник Д. М., та Братінова М. В. у своєму дослідженні запропонували підхід до класифікації обмежень у використанні земель, пошкоджених внаслідок воєнних дій, із застосуванням геоінформаційних

систем. Виділено 12 груп просторових даних, що мають ключове значення для оцінки стану територій, включаючи заміновані ділянки, ліси, радіаційне забруднення та інфраструктуру. Запропоновано три рівні обмежень: повна заборона, часткове обмеження та умовна придатність [7].

З огляду на наявні наукові напрацювання по питанню класифікації земель та земельних ділянок, а також застосування сучасних ГІС-технологій, особливої актуальності набуває створення нових підходів в умовах повоєнної трансформації земельного фонду України. Масштабні ушкодження територій вимагають науково обґрунтованої класифікації порушених земель з урахуванням типів уражень, ступеня пошкодження, складності рекультивациі та обмежень у використанні [8]. Інтеграція такої класифікації з Державним земельним кадастром є ключовою умовою для її ефективного застосування. Доцільним є врахування міжнародного досвіду, у межах якого після завершення воєнних дій застосовувалися подібні класифікаційні підходи до моніторингу та обліку порушених земель з метою забезпечення їх ефективного відновлення.

Метою дослідження є обґрунтування та розробка науково-методичних підходів до класифікації порушених унаслідок воєнних дій земель на території України з урахуванням типів ушкоджень, ступеня їх впливу, складності рекультивациі та необхідних обмежень у використанні земель.

Матеріали і методи дослідження

У дослідженні застосовано міждисциплінарний комплекс методів,

що поєднує правові, геоінформаційні, структурно-аналітичні та прогностичні підходи до оцінки порушених земель внаслідок воєнних дій: монографічний метод, структурно-логічного моделювання, класифікаційний метод, метод аналізу, прогностичний підхід. Монографічний метод використано для опрацювання наукових публікацій, нормативно-правових актів і досвіду зарубіжних країн у сфері класифікації порушених земель. Застосований метод аналізу дозволив здійснити систематизацію типів пошкоджень земель, визначити їхні характерні ознаки та ступінь впливу на перспективи подальшого використання. Класифікаційний метод застосовано для побудови багаторівневої структури класифікатора порушених земель унаслідок воєнних дій, у межах якого враховано тип порушення, ступінь ураження, складність рекультивациі та правові обмеження. Метод структурно-логічного моделювання застосовано для візуалізації взаємозв'язків між ознаками пошкоджень земель та побудови логічно-сислової схеми класифікації. Прогностичний підхід використано для оцінювання потенційних можливостей впровадження класифікатора у практику просторового планування, відновлення земель та інтеграції з Державним земельним кадастром.

Результати дослідження та їх обговорення

Аналіз існуючих урядових методик (2022) оцінки шкоди щодо визначення порушених земель внаслідок воєнних дій на території України, засвідчив їхню обмеженість. Ці документи не охоплюють повною мірою типологічне різноманіття по-

шкоджень, що виникли в різні етапи війни (2014-2024 рр.), а також про не врахування динамічного характеру воєнних дій [9]. Це створює перешкоди для здійснення комплексної інвентаризації, моніторингу та обліку порушених земель внаслідок воєнних дій, а також ускладнює формування ефективної системи їх відновлення. У зв'язку з цим актуалізується необхідність розроблення деталізованих методичних підходів, які дозволятимуть не лише фіксувати факт пошкодження, а й надаватимуть змогу визначати характер пошкоджень, їх масштаб, пов'язані ризики та потенціал для відновлення.

Вивчення міжнародного досвіду вказує на те, що системна класифікація порушених територій є невід'ємною складовою процесу їх реабілітації. Так, після Першої світової війни Міністерство звільнених областей Французької Республіки (фр. France. Ministère des Régions libérées 1917-1925 рр.) впровадило систему класифікації пошкоджених земель за кольоровими зонами (блакитна, жовта, червона), які відображали рівень ураження і можливість використання. Блакитні зони передбачали можливість господарського використання за умов мінімальних обмежень, жовта зона допускала часткове використання за обов'язкової умови проведення розмінування, червона зона характеризувалася повною непридатністю для проживання та сільськогосподарського використання через високий рівень небезпеки. Цей досвід може бути імплементований в український контекст із адаптацією критеріїв до національних умов [10, 11, 12].

Іншим прикладом є Зелений пояс (нім. Grünen Bänder) Федеративної

Республіки Німеччини – територія колишнього внутрішнього кордону між ФРН і НДР, частина якої досі вважається важкодоступною через нерозміновані ділянки. На цих землях були впроваджені природоохоронні обмеження, що сприяло створенню мережі біотопів [13].

Врахування подібних підходів в Україні дасть змогу не лише здійснити просторове зонування постраждалих земель, але й запропонувати альтернативне функціональне використання для екологічного та рекреаційного розвитку. У рамках дослідження запропоновано класифікацію порушених земель, яка охоплює п'ять основних груп: **фізично порушені землі; засмічені землі; забруднені землі; заміновані землі; змішане забруднення та засмічення земель.** Фізично порушені землі – це території, де внаслідок воєнних дій відбулися зміни рельєфу або структури ґрунтового покриву. Засмічені землі – це території, на яких зосереджені залишки воєнної діяльності, що ускладнюють або унеможливають сільськогосподарське чи інше використання. Забруднені землі – охоплюють ділянки, де фіксується хімічне, паливно-мастильне або токсичне забруднення. Заміновані землі – це території, на яких наявні вибухонебезпечні предмети, що створюють загрозу життю та унеможливають безпечне використання земель. Землі зі змішаним типом забруднення та засмічення характеризуються поєднанням кількох типів ураження, зокрема ураження ґрунту хімічними речовинами, наявністю нерозірваних боєприпасів, техногенного забруднення та зміненої геоморфології території [14]. Такі земельні ділянки найбільш складні в контексті повернення до

первинного цільового призначення й потребують комплексного підходу до рекультивації.

Кожна з груп класифікації деталізується на відповідні підгрупи. Це дозволяє сформувати ієрархічну модель класифікації порушених земель, як інструменту що забезпечує системність та узгодженість у зборі та обробці кадастрової інформації, підвищує точність оцінки завданої шкоди та обґрунтованості розрахунку збитків, визначення обмежень у землекористуванні, а також розроблення проєктів рекультивації.

Фізично порушені землі поділяємо на такі підгрупи:

- від вибухів боєприпасів (воронки від вибухів, пошкоджений ґрунтовий шар);
- від створених фортифікаційних споруд (окопи, бліндажі, траншеї, укріплення тощо).

Засмічені землі поділяємо на такі підгрупи:

- територія лінії бойового зіткнення (де залишилися фрагменти боєприпасів, уламки техніки, залишки фортифікаційних споруд тощо);
- територія дислокування воєнних з'єднань поза пунктами постійної дислокації (супроводжується техногенним засміченням);
- протитанкові надовби («зуби дракона»), що створюють бар'єри при обробітці землі);
- зруйновані населені пункти (де землі змінили функціональне призначення, набули статусу техногенно забруднених).

Забруднені землі поділяємо на такі підгрупи:

- від згорілої техніки (це забруднення ґрунту токсичними залишками паливно-мастильних матеріалів і важких металів, що утворюються

внаслідок згорання або детонації військової техніки);

- від боєприпасів (у тому числі касетних, фугасних, термобаричних, що призводять до забруднення ґрунтів залишками вибухових речовин, металевих уламків і продуктів детонації, які виникають внаслідок застосування або розриву боєприпасів);

- від використання хімічної зброї (це забруднення земель токсичними речовинами бойового призначення, які залишають стійкі хімічні сполуки у ґрунті та воді й становлять небезпеку для довкілля та здоров'я людини).

Заміновані землі поділяємо на такі підгрупи:

- системного мінування (мінування, яке проводиться за впорядкованого розміщення мінних загороджень, що здійснюється відповідно до військових інженерних норм, схем та інструкцій);

- хаотичного мінування (дистанційне або автоматичне, без впорядкованого розміщення мінних загороджень);

- змішане мінування (типове для зон інтенсивних, тривалих бойових дій, що є найбільш небезпечним і складним для очищення).

Розроблена структура класифікації порушених унаслідок воєнних дій земель формує концептуальну основу для створення спеціалізованого класифікатора, який має прикладне значення в контексті ведення обліку, інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських рішень та планування заходів з відновлення і реабілітації порушених територій. Запропонована класифікація може бути інтегрована до системи Державного земельного кадастру, забезпечуючи можливість її практичного

1. Логічно-смыслова схема класифікації порушених земель внаслідок воєнних дій

Розроблено авторами

застосування при розробці проектно-землепорядної документації, оцінці екологічних і економічних збитків, визначенні правових обмежень у землекористуванні та формуванні пріоритетів для проведення рекультивацийних заходів. Ієрархічна будова класифікації містить відповідні групи та підгрупи, що дозволяє детальніше врахувати специфіку ушкоджень і визначити найбільш доцільні підходи до їх реінтеграції. Особливу практичну цінність становить виділення окремого блоку – комплексного забруднення та засмічення земель, що фіксує найбільш критичні випадки поєднання кількох типів ураження. Узагальнена логічно-смыслова схема класифікації порушених земель внаслідок воєнних дій наведена на рисунку 1, який відображає основні категорії, підкатегорії та їх взаємозв'язки.

Запропонована система класифікації порушених земель не лише фіксує типи пошкоджень, а й враховує ступінь порушення, що є визначальним для вибору підходів до рекультивациї. Такий підхід дозволяє деталізувати класи порушених територій відповідно до інтенсивності впливу, складності відновлення та необхідності запровадження обмежень у використанні. Для цього в межах кожної групи порушених земель введено класи за рівнем деградації, що доповнюють ієрархічну структуру класифікатора. Відповідний підхід дає змогу оцінити спроможність територій до рекультивациї, визначити очікувані терміни відновлення та доцільність встановлення тимчасових або постійних обмежень у використанні.

Такий рівень деталізації актуалізує потребу у створенні спеціалі-

зованого класифікатора порушених земель, який не лише систематизує типи і ступені пошкоджень, але й дає змогу забезпечити їх уніфікований опис. Побудова класифікатора порушених земель має ґрунтуватися на багаторівневій структурі, яка забезпечує систематичне та послідовне групування інформації за ознаками походження, характеру, а також ступеня й масштабу порушення територій. Структура класифікатора порушених земель внаслідок воєнних дій повинна забезпечувати інтегрування даних до Державного земельного кадастру, використовувати їх у просторовому плануванні, проектуванні відновлювальних заходів, правовому регулюванні режимів використання та визначенні обсягів завданої шкоди. У зв'язку з цим пропонується наступна структурна логіка побудови класифікатора, яка охоплює ключові складові, необхідні для повноцінної роботи з пошкодженими земельними ділянками, що передбачає такі елементи: вид порушених земель, підвид порушених земель, клас порушених земель за ступенем ураження, спроможність до рекультивації, обмеження у використанні [14].

Вид порушених земель визначає загальний характер ураження території. До кожного виду прив'язано код та назву, наприклад: 01 – Фізично порушені землі; 02 – Засмічені землі; 03 – Забруднені землі; 04 – Заміновані землі; 05 – Землі зі змішаним типом ураження.

Підвид порушених земель уточнює джерело та специфіку порушення в межах кожного виду, також має власний код та назву. Наприклад, за видом порушених земель 03 – Забруднені землі: 03.1 – Від згорілої техніки; 03.2 – Від боєприпасів; 03.3

– Від використання хімічної зброї.

Клас порушених земель за ступенем ураження, що відображає інтенсивність і глибину впливу, яка визначає складність відновлення. Даний параметр класифікатора визначає ступінь фізичного, хімічного або техногенного ураження земельної ділянки, що має безпосередній вплив на вибір відновлювальних заходів, строки рекультивації, правові обмеження та можливість подальшого використання території. Передбачено чотири рівні, кожен із кодом та назвою: I – Незначний ступінь ураження; II – Середній ступінь ураження; III – Значний ступінь ураження; IV – Критичний ступінь ураження.

До I класу (Незначний ступінь ураження) пропонуємо віднести порушення поверхневого шару ґрунту або незначне засмічення, яке не призводить до критичної зміни функціонального стану земель. Території можуть бути придатними для обмеженого або тимчасового використання без масштабного втручання. До I класу віднесемо наступні території: локальні вибухи без утворення глибоких вирв, розміщення незначної кількості уламків чи технічного сміття, тимчасові військові стоянки без глибокого проникнення в ґрунт. Рекультивація для I класу можлива у найкоротші терміни (термін до 1 року), іноді – шляхом самовідновлення або поверхневого очищення.

До II класу (Середній ступінь ураження) пропонуємо віднести землі, що зазнали помірного фізичного чи хімічного втручання, наявні ділянки з вибуховими кратерами, залишками забруднень або локалізованим мінуванням. Втрата родючості ґрунту часткова, але його відновлення потребує фахового втручання. Це можуть

бути території, на яких розміщувалися блокпости, земляні укріплення, часткове мінування відомими типами мін, фрагментарне забруднення боєприпасами. Рекультивація II класу вимагає проведення стандартних заходів очищення, оцінки забруднення та контрольованого повернення до використання земельних ділянок (термін рекультивації 1–5 років).

До III класу (Значний ступінь ураження) пропонуємо віднести території, що зазнали суттєвого втручання у структуру ґрунту, глибоке забруднення або системне мінування. Непридатні території до використання без застосування довготривалої рекультивації. До цього класу можемо віднести суцільне мінування з невідомим характером розташування мін, забруднення важкими металами, паливно-мастильними матеріалами, токсичними речовинами, зруйновані промислові або військові об'єкти з викидами в ґрунт, масове скупчення згорілої техніки чи боєприпасів. Для рекультивації III класу необхідні комплексні технічні та екологічні заходи, глибоке очищення, можливо зміна цільового призначення (термін рекультивації до 20 років).

До IV класу (Критичний ступінь ураження) пропонуємо віднести території, які зазнали глибокої деградації земельного покриву, втрати природної функції ґрунтів. Такі території характеризуються рівнем забруднення, усунення якого є технічно складним або економічно недоцільним за сучасних умов. Використання землі за первинним цільовим призначенням є небезпечним або неможливим. Подібний рівень критичного забруднення територій може бути зумовлений масовим застосуванням хімічної зброї, токсичних речовин

чи вибухонебезпечних матеріалів. Це території з незворотною ерозією, втратою ґрунтового шару. Мінні поля з нестабільними чи невідомими системами мінування. Рекультивація IV класу потребує тривалого моніторингу, можлива лише часткова екологічна реабілітація, локалізація таких територій, довготривала або постійна консервація (термін рекультивації понад 20 років).

Спроможність до рекультивації відображає потенціал земельної ділянки до екологічного та функціонального відновлення залежно від характеру пошкодження, глибини ураження, типу забруднення й технічної можливості проведення рекультиваційних заходів. Проведення рекультивації допомагає прогнозувати строки повернення території до цільового використання земельних ділянок з орієнтовними строками реалізації відповідних заходів: повністю спроможні – до 5 років; обмежено спроможні – до 10 років; складно спроможні – до 20 років; вкрай обмежено спроможні – понад 20 років.

Обмеження у використанні фіксує необхідні тимчасові або постійні заборони на певні види діяльності залежно від класу пошкодження земель та небезпек. Даний показник визначає допустимі або заборонені види діяльності на території порушених земель, які зазнали впливу воєнних дій. Цей елемент класифікатора може фіксувати як тимчасові, так і постійні обмеження, залежно від характеру та ступеня пошкодження, наявності небезпечних речовин, вибухонебезпечних предметів, ступеня забруднення або техногенної нестабільності території. Варто зазначити, що дані обмеження мають ключове значення для забезпечення безпеки життя і здо-

Вид порушених земель		Підвид порушених земель		Клас порушених земель за ступенем ураження		Спроможність до рекультивації	Обмеження
код	назва	код	назва	код	назва		
01	Фізично порушені землі	01.1	Від вибухів боєприпасів (снарядів, ракет, бомб тощо)	01.1.1	I клас (незначний ступінь ураження)	Повністю спроможні до 5 років	
				01.1.2	II клас (середній ступінь ураження)	Обмежено спроможні до 10 років	
				01.1.3	III клас (значний ступінь ураження)	Складно спроможні до 20 років	
				01.1.4	IV клас (критичний ступінь ураження)	Вкрай обмежено спроможні понад 20 років	

2. Структура класифікатора порушених земель внаслідок воєнних дій на прикладі фізично порушених земель

Розроблено авторами

ров'я населення, недопущення вторинного забруднення чи екологічного лиха, формування правового режиму використання земельної ділянки, визначення пріоритетності відновлювальних заходів, реалізації функцій просторового планування, зонування та регіонального розвитку. Залежно від виду діяльності, передбачаються обмеження, які можуть включати заборону вирощування сільськогосподарських культур, випасу худоби. Для будівництва та забудови передбачаються обмеження на зведення будь-яких споруд (житлових, промислових, інфраструктурних), заборона на проведення глибокого буріння, розкопок та в цілому заборони проживання людей на небезпечних територіях. Таким чином, приклад побудови структури класифікатора порушених земель унаслідок воєнних дій наведено на рисунку 2, який ілюструє ієрархічну побудову класи-

фікаційної моделі з кодовою ідентифікацією, розподілом за класифікаційними рівнями, прогнозованими строками відновлення та передбачуваними обмеженнями у використанні земельних ділянок.

Розроблена у межах дослідження структура класифікатора порушених земель базується на узагальненні актуальних відомостей щодо просторового розташування, характеру і походження пошкоджень. Структура класифікатора дозволяє системно організувати відновлювальні заходи як у методологічному забезпеченні, так і в часовому вимірі – від ідентифікації територій до вибору оптимальних способів рекультивації. Класифікатор передбачає узгодженість з чинною нормативною системою цільового призначення земель у межах Державного земельного кадастру. Важливою перевагою запровадження такої класифікаційної системи є її потенціал для:

- систематизації обліку порушених земель;
- визначення розмірів завданої шкоди та збитків;
- розробки заходів з відновлення й рекультивації;
- встановлення режимів обмеженого використання відповідно до рівня небезпеки або екологічного навантаження;
- забезпечення просторової достовірності та часткової публічності інформації як для державних органів, так і для громадськості.

Таким чином, впровадження структури класифікатора порушених земель внаслідок воєнних дій дозволяє забезпечити прозорість процесів планування, поліпшити координацію міжвідомчих дій та створити основу для довгострокової політики відновлення постраждалих земель.

Висновки та пропозиції

Запропоновані підходи до класифікації порушених земель внаслідок воєнних дій на території України базуються на впорядкованій системі, що поєднує модель класифікації типів ураження з багаторівневою структурою класифікатора для опису кожної конкретної земельної ділянки. У ході дослідження обґрунтовано доцільність застосування такої системної моделі, яка дозволяє деталізувати території за видами і підвидами порушень, ступенем пошкодження, потенціалом до рекультивації та наявними обмеженнями у використанні. Запропонована логічно-сміслова схема класифікації порушених земель внаслідок воєнних дій дозволяє поділити порушені землі на п'ять основних груп: фізично порушені, засмічені, забруднені, заміновані та зі зміша-

ним типом ураження. Такий поділ має чітку ієрархію і деталізується на рівні підгруп, що створює основу для системної фіксації даних, проведення оцінки шкоди, розрахунку збитків та планування заходів з відновлення територій.

Структура класифікатора порушених земель внаслідок воєнних дій розроблена на прикладі фізично порушених земель визначає внутрішню логіку опису кожного конкретного об'єкта ураження. Вона включає п'ять ключових елементів: вид, підвид, клас за ступенем ураження, спроможність до рекультивації та обмеження у використанні. Ці елементи забезпечують гнучку й уніфіковану модель обліку, що дозволяє враховувати глибину ураження, потенціал відновлення та правові рамки використання конкретної ділянки.

Застосування такого підходу до класифікації порушених земель внаслідок воєнних дій створює основу для інтеграції класифікаційних даних у Державний земельний кадастр, побудови цифрових карт, визначення пріоритетів для відновлення територій, а також формування технічних рішень для залучення міжнародної допомоги та підтримки процесів повоєнного відновлення.

Список використаної літератури

1. Добряк Д. С., Канаш О. П., Бабміндра Д. І., Розумний І. А. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання. Київ: Урожай, 2007. 464 с.
2. Дорош Й. М., Барвінський А. В., Дорош О. С., Салюта В. А. Удосконалення науково-методичних підходів до класифікації земель сільськогосподарського призначення. Землеустрій, кадастр і

- моніторинг земель. 2021. № 1. С. 52-63. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2021.01.05>
3. Дорош Й. М., Барвінський А. В., Ібатулін Ш. І., Дорош А. Й., Дорош О. С. Аналіз чинного класифікатора видів цільового призначення земель сільськогосподарського призначення та пропозиції щодо його удосконалення. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2021. № 1. С. 4-13. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2021.02.01>
  4. Дорош Й. М., Дорош О. С., Тарнопольський А. В., Харитоненко Р. А. Пропозиції щодо удосконалення класифікації видів цільового призначення земель (на прикладі категорії земель житлової та громадської забудови). Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2022. № 2. С. 14-29. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2022.02.02>
  5. Наукові засади класифікації цільового призначення та видів використання земельних ділянок : монографія / Й. М. Дорош та ін. Київ : Компринт, 2023. 258 с.
  6. Дорош Й. М., Тарнопольський А. В., Аврамчук Б. О. Методичні підходи до проведення робіт із інвентаризації земель при здійсненні землеустрою потребують змін. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2019. № 1. С. 6-15.
  7. Kupriianchuk I., Kolisnyk H., Kharytonenko R., Melnyk D., Bratinova M. Classification of restrictions on the use of lands affected by military actions // International Conference of Young Professionals «GeoTerrace-2023». European Association of Geoscientists & Engineers. 2023. № 1. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2023510095>.
  8. Ibatullin Sh., Dorosh I., Dorosh O., Sakal O., Butenko Y., Kharytonenko R., Shtohryn H. Determination of economic losses on agricultural lands in connection with hostilities on the example of the territory of Kyiv region in Ukraine. Acta Scientiarum Polonorum. Formatio Circumiectus. 2022. Vol. 21, Issue 2. P. 49–61. DOI: <https://doi.org/10.15576/ASP.FC/2022.21.2.49>.
  9. Бутенко Є. В., Харитоненко Р. А., Петриченко С. В. Аналіз науково-методичних підходів до оцінки впливу бойових дій на продуктивність земель. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2023. № 1. С. 104-116. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2023.01.10>
  10. Ministère des Régions libérées (1917-1925). France. URL: https://francearchives.gouv.fr/fr/authorityrecord/Fran_NP_052995 (дата звернення: 21.02.2025)
  11. Guichard C., Maitrot. Les terres des régions dévastées. Journal d'agriculture pratique. 1921. N. s. v. 85, t. 35. P. 154–156. URL: <https://archive.org/details/journaldagricult21pari/page/154/mode/1up?view=theater> (дата звернення: 21.02.2025)
  12. Харитоненко Р. А., Ситник М. В. Класифікація та відновлення земель, що зазнали впливу військових дій, на прикладі іноземного досвіду Французької Республіки. Сучасні виклики в управлінні земельними ресурсами: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 черв. 2024 р.). Київ: Редакц.-вид. від. НУБіП України, 2024. С. 52–55.
  13. Зелений пояс Німеччини „Grünen Bandes“ URL: https://www.bund.net/fileadmin/user_upload_bund/publikationen/gruenes_band/gruenes_band_spurensuche.pdf (дата звернення: 21.02.2025)
  14. Дорош О. С., Тарнопольський А. В., Харитоненко Р. А., Братінова М. В. Підходи до відновлення земель, що зазнали впливу військових дій в Україні. Європейський вимір розвитку та взаємодії співпраці польських та українських регіонів : конф., Варшава, 24–25 верес. 2024 р. URL: https://kpkz.pan.pl/images/wspolpraca%20polsko_ukrainska/Ksiega%20abstraktow.pdf (дата звернення: 21.02.2025).

References

1. Dobriak, D. S., Kanash, O. P., Babmindra, D. I., & Rozumnyi, I. A. (2007). Klafikatsiia silskohospodarskykh zemel yak naukova peredumova yikh ekolohobezpechnoho vykorystannia [Classification of agricultural lands as a scientific prerequisite for their environmentally safe use]. Kyiv: Urozhai. 464.
2. Dorosh, Y. M., Barvynskiy, A. V., Dorosh, O. S., & Saliuta, V. A. (2021). Udoskonalennia naukovu-metodychnykh pidkhodiv do klasyfikatsii zemel silskohospodarskoho pryznachennia [Improvement of scientific and methodological approaches to the classification of agricultural lands]. *Zemleustrii, Kadastr i Monitorynh Zemel*, (1), 52–63. DOI: <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.01.05>
3. Dorosh, Y. M., Barvynskiy, A. V., Ibatullin, Sh. I., Dorosh, A. Y., & Dorosh, O. S. (2021). Analiz chynnoho klasyfikatora vydiv tsilovoho pryznachennia zemel'sil's'kohospodars'koho pryznachennia ta propozytsii shchodo yoho udoskonalennia [Analysis of the current classifier of agricultural land use types and proposals for its improvement]. *Zemleustrii, Kadastr i Monitorynh Zemel*, (1), 4–13. DOI: <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.02.01>
4. Dorosh, Y. M., Dorosh, O. S., Tarnopolskyi, A. V., & Kharytonenko, R. A. (2022). Propozytsii shchodo udoskonalennia klasyfikatsii vydiv tsil'ovoho pryznachennia zemel' (na prykladi katehorii zemel' zhytlovoi ta hromadskoi zabudovy) [Proposals for improving the classification of land use types (based on the category of residential and public buildings land)]. *Zemleustrii, Kadastr i Monitorynh Zemel*, (2), 14–29. DOI: <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2022.02.02>
5. Dorosh, Y. M., et al. (2023). Naukovi zasady klasyfikatsii tsil'ovoho pryznachennia ta vydiv vykorystannia zemel'nykh dilyanok: Monohrafiia [Scientific foundations for the classification of land use purposes and types of land use: Monograph]. Kyiv: Komprint. 258.
6. Dorosh, Y. M., Tarnopolskyi, A. V., & Avramchuk, B. O. (2019). Metodychni pidkhody do provedennia robit iz inventaryzatsii zemel' pry zdiisnenni zemleustroiou potrebuuiut zmin [Methodological approaches to land inventory works in the process of land management require changes]. *Zemleustrii, Kadastr i Monitorynh Zemel'*, (1), 6–15.
7. Kupriianchuk, I., Kolisnyk, H., Kharytonenko, R., Melnyk, D., & Bratinova, M. (2023). Classification of restrictions on the use of lands affected by military actions. *International Conference of Young Professionals «GeoTerrace-2023»*, 1, 1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2023510095>
8. Ibatullin, S., Dorosh, I., Dorosh, O., Sakal, O., Butenko, Y., Kharytonenko, R., & Shtohryn, H. (2022). Determination of economic losses on agricultural lands in connection with hostilities on the example of the territory of Kyiv region in Ukraine. *Acta Scientiarum Polonorum. Formatio Circumiectus*, 21(2), 49–61. DOI: <https://doi.org/10.15576/ASP.FC/2022.21.2.49>
9. Butenko, Y. V., Kharytonenko, R. A., & Petrychenko, S. V. (2023). Analiz naukovu-metodychnykh pidkhodiv do otsinky vplyvu boiovykh dii na produktyvnist zemel [Analysis of scientific and methodological approaches to assessing the impact of hostilities on land productivity]. *Zemleustrii, Kadastr i Monitorynh Zemel*, (1), 104–116. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2023.01.10>
10. Ministère des Régions libérées. (1917–1925). France Archives. Available at: https://francearchives.gouv.fr/fr/authorityrecord/Fran_NP_052995
11. Guichard, C., & Maitrot. (1921). Les terres des régions dévastées. *Journal d'agriculture pratique*, N. s. v. 85, t. 35, 154–156. Available at: <https://archive.org/de->

- tails/journalagricult21pari/page/154/mode/1up?view=theater
12. Kharytonenko, R. A., & Sytnyk, M. V. (2024). Classification and restoration of lands affected by military actions based on the foreign experience of the French Republic. In *Modern Challenges in Land Resources Management: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference (Kyiv, June 7, 2024)* Kyiv: Editorial and Publishing Department of NUBiP of Ukraine, 52–55.
13. BUND. (n.d.). Grünes Band – Auf Spurensuche in einem einzigartigen Biotopverbund. Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland. Available at: https://www.bund.net/fileadmin/user_upload_bund/publikationen/gruenes_band/gruenes_band_spurensuche.pdf
14. Dorosh, O. S., Tarnopolskyi, A. V., Kharytonenko, R. A., & Bratinova, M. V. (2024, September 24–25). Pidkhody do vidnovlennia zemel, shcho zaznaly vplyvu viiskovykh dii v Ukraini [Approaches to the restoration of lands affected by military actions in Ukraine]. In *European Dimension of Development and Cooperation between Polish and Ukrainian Regions: Conference Proceedings (Warsaw)*. Available at: https://kpsz.pan.pl/images/wspolpraca%20polsko_ukrainska/Ksiega%20abstraktow.pdf
-
-

Dorosh Y., Tarnopolskyi A., Dorosh O., Kharytonenko R. , Melnyk D.
SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF LAND AFFECTED BY MILITARY ACTIONS IN UKRAINE

LAND MANAGEMENT, CADASTRE AND LAND MONITORING 1'25: 4-17

<http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2025.01.01>

Abstract. *The focus is placed on the necessity of classifying lands and land parcels affected by military actions in Ukraine and establishing restrictions on their use. The study identifies the fragmented nature of legal regulation and the absence of a comprehensive approach to determining the legal regime of lands impacted by warfare. A synthesis of scientific literature on land classification has served as the foundation for developing the theoretical framework of a classifier for war-affected lands.*

The historical experience of managing war-affected lands is analyzed through the examples of the French Republic and the Federal Republic of Germany, which rely on scientific approaches to classifying damaged territories and guiding their recovery. The importance of establishing a classification system for lands affected by military actions is emphasized as a critical component in designing effective strategies for their rehabilitation.

A classification system for war-affected lands is proposed, comprising five main categories: physically disturbed lands, littered lands, contaminated lands, mined lands, and lands with mixed contamination and debris. A detailed structure of the classifier is presented, describing the types and subtypes of affected lands, classification levels based on damage severity, the complexity of reclamation, and restrictions on future land use. The proposed classifier structure takes into account all relevant criteria and contributes to the development of effective measures for land restoration.

Key words: *classification of damaged lands, war-damaged land classifier, military actions, land resources, land reclamation, contaminated lands, mined areas, land use restrictions, littered lands, land restoration, post-war recovery, land condition assessment, land resource management.*
